

כד (ד) המורה השחורה. על טהרה של מורה שלא יסמכם צקמים וצנורות (ת"כ), פי
 שהנרות יפיו על המורה עלמה ולא ישעו דבר תחת הנר להסמיכם, כי צוה
 יהיה מולץ צין הנר והמורה, ורש"י שכתב על טהרה של מורה שמעברה ומדשנה תחלה מן האשכ,
 יראה שהיה לו גימט' אחרת צת"כ: (ז) על המערכת. כמוך לכל אחת משתי המערכות, להלכה
 כאבא שאלו (ומנות ל"ח), שהלבושה היה נחון צריות שצין סדר לקדר צלד כל מערכה: על. פי
 סמוך, כמו ועליו מטה מנשה, וסכות על הארון, וקרא את שתי המערכות בלשון ימיד, נראה
 לי לפי ששני הסדרים מעבדים זה את זה (כצמחות כ"ז), ושתיהן באחת נחשבו וצאונה מערכת
 פי על כל אחת משתי המערכות, קומץ לצוה לכל אחת, ערש"י. ועל שתי הקמלים אמר והיתה
 ללחם, לשון ימיד, כי שני צידי לצוה מעבדין זה את זה, וכן על י"ב חלות אמר והיתה, ואכלהו,
 הוא, לשון ימיד, כי מעבדין זמ"ח, וכאחת נחשדין: (י) ואיש הישראלי. צן בעלה דשלוותית
 מאשה אחרת, דמין דלחא הוהו מלמדה עבה, תוב אחרת מנה בעלה ונטל אינתו אחרת ואוליד
 להאי, ואקרי איש הישראלי, ואחרת צן הישראלי, ואיש הישראלי אמר חלה מאמי' מנו קטטא
 ח"ל צוה הוה דלחקטל צמחא קדישא, עיד ויקב צן האשה הישראלי (מכרש"י): (טו) יקלל
 אלהיו. סתם ולא פירש בגון דאמר חלשי, לא ימות על דא, צגן דלאהו מלה סתים, דהא לא
 ידעין מאן הוה חלוהו ונאן דחלל דלי', אי אחד מן השמים, או מן כוכבים, או מן מדברי
 עלמא, אבל אי אמר השם ונקיב ליה צמחא מוח יומת (מכרש"י, וכפי האכז"ע): (טז) רגום
 ירגמו בו. בעל אג"י מדיל צין פעל סקל לפעל רגם, שרש סקל הוהו על זריקת האבנים גרידא,
 מצלי הצמח התולדה היוצאת מן הפעולה היא, ולשעמיים לא תמוך המיתה מכה הזריקה היא,
 כי קן כחוד ויסקל צאננים את דוד (ש"ג ע"ו) והמלך לא מות, ולכן כשנזתה החורה להמית עיי
 הסקילה, הוסיפה על הרוב פועל המיתה, בגון וסקלתו צאננים ומה (משנה תורה י"ג), ויסקלוהו
 צאננים וימות (מ"א כ"א), ורבים עוד, כי בלא זה לא יובן ממנו שימות אם לא שהענין מוכיח
 עליו שמדבר צמחה, והנה צהית פועל סקל נופל רק על הזריקה, השתמשו צו הכחודים להורות
 גם על הסתה האצנים, כמו סקלו מאנן (ישעיה ש"ג), כי סוף סוף עיקר הנחת הפועל הוה על
 הנעת האצנים ממקום למקום; אמנם שורש רגם יורה על התכלית הנמשך מזריקת האצנים, שהיא
 המיתה עיי הפעמים וההכחות צם, לכן אין לזכיר חללו פועל המיתה (ואם תמלאתו רק צגני
 פסוקים חולי הוה לתוספת ציבור), דוק ותשכח, ובהיות עיקר שרש רגם מורה על התולדה הנמשכת
 מן הזריקה, לכן יצא הפועל גם ציחם שבו, רגום ירגמו צו, וירגמו כל ישראל צו (מ"א י"ג),
 מה שלא יתכן בפועל סקל, כי מעולם לא תאמר ויסקלו צו, והצן צמחוד צענין עקן, כי שם
 אמר תחלה וירגמו אותו כל ישראל אפן וישרפו אותו צאש, כלומר המיתוהו צאננים ואחר כך שרפו
 גם כל אשר לו, אמר לו הוסיף ויסקלו אותם צאננים, וזה צודאי לא יורה על ההנחה, רק פי'
 שלתכלית הצידין ורקו גם כן אצנים על פגרו ועל אשרו אמר המיתה והשריפה, ואפשר עוד לומר
 כי צמחית הפגיעה וצמחית הגוף הצאה ממה רבגימה ידמה שורש רגם לשרש גרם צהקך האוחיות,
 כי גם הוה יורה על צמחית העלמות, כמו ועלמותיהם יגרם (צמדבר כ"ד), ואת חרשי' תגרמי'
 (יחזקאל כ"ג): (יח) ואיש בי יתן וגו'. פירש זה קשה מאלו, כי לפי פשוטו הדברים נראה
 צרור, שהחובל צמדו מייצחו התורה עונש צגופו, כאמור כאשר עשה כן יעשה לו שצר תחת שצר
 וגו', ואמר עוד כאשר יתן מוס צלדם כן יתן צו, ודבר זה יתנגד אל טבע האדם ודעמו, להעניש
 עונשי גוף כאלה צלדם, וכבר צאה חלינו הקבלה האומתית משי רבותינו, שלא יענש החובל לעולם
 עונש הגוף כ"ח עונש ממון, לכן יאמרו המפרשים שהתורה לא הזכירה פה רק מנה שהיה ראוי
 לעונש את החובל, ועד"ח כאשר עשה כן יעשה לו כן יתן צו, כלומר היה מן הראוי לעונש צממו
 חלשי, עיי צדדי המפרשים, וזה לא יורה למחון דרשי האומת, היאך מזכיר התורה העונש שהיה
 ראוי

רצוי לסול עליו, ותעלים ומנוו צמה יענש צאמת; ונראה לי ציבור הסקוקים צדק הקרוז אל הספט צאופן סיכמים הלשון עם המוסכס צטצו וצדעת האדם ועם הקצלה, והוא זה. ידענו שאות הוצי הרחמו גם כן כעלתו, להשאות דבר לדבר (קאָמפּראַטיף, פּערנאָלייכענ), כמו מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מחרץ מרחק (משלי כ"ה), תרגומו היכנא שמועמא טבמא, והיתה יד ה' צבס וצאצותיכם (ש"א י"ג), תרגומו כמה דרות צאצותכון, ויוכח גבר עם אלוה וצן אדם לרעהו (איוב ט"ו), תרגומו הדיך אכנס, כן אות ואל"ו צצמלת וליש כאן פי' כמו, כן איש; כי אחרי שאמר, עכה נפש צהמה ישלמנה, אמר אחריו, ואיש כי יתן מוס צעמיתו (זא אויך ווען יעמאנד זיינען נאָכטעטן פּערלעטן), ר"ל כמו צצמכה נפש צהמה יש תשלומין, ככה הדין צליש כי יתן מוס צעמיתו; ואחרי שאמר צדק כלל שהצול צצצרו ידמה למכה נפש צהמה, צצצמיהם יחמיצ תשלומי ממוין, הוסיף לצאר צדק פרטי גבר ואופן תשלומי המוס, עז"א. כאשר עשה כן יעשה לו. אין מלות עשה יעשה לו מוסצים על הצול, רק על המוס והצמל, כי לשון עשי' יעשה גם כן על הגמול ושכר המעשה אם טוב אם רע, כשרש פעל, כענין לא תלין פעולת שכיר, וכן כל מעשיו פעלת לו (יעשה כ"ו), ר"ל גמול פעולת הכרות (פּערדיינענט), והיה מעשה הצדקה שלום (שם ל"ג), ר"ל שכר הצדקה (לחן) אשר אנני אלוים כמעשה הרשעים כמעשה הצדיקים (קבלת ט'), שענינם גם כן ענין שכר, ציום אשר אני עושה (ימזקל כ"ג, מלאכי ג'), וכן אז כן יגה או צת יגה כמעטעו הזה יעשה לו (מעשפים כ"א), שאין שם עשי' כ"א תשלומין, ורעם כן יעשה כן יהיה לו גמול; וטעם, כאשר עשה. צעך ההפך שעשה המוס צמל (אין דעם מלאכע ער (דער שאדען) איהם געטאָן, זאָלל איהם (דעם צעפּאָדיגטען) לו גוט געטאָן ווערדען), כלומר צעך ההפך שעשה המוס צגוף הצמל, צעך זה יצא לו להצמל הגמול, והוא ע"י תשלומי חק גופו, ששנין אותו מה שפסח על ידי המוס מדמי שריו אם ימכר לעצד; ואם תסתכל צלשון המקרא שאמר יעשה לו יתן בו שהקדים פעל העשים והמחיה למלת הכנוי לו, בו, תראה שאין הכנויים חוזרים על הצול, דאם כן היה רצוי להקדים הכנוי לפעל ולומר כן לו יעשה, כן בו יתן, ואז היה משמעותו שהצול יענש צאותו המוס עלמו צגוף מנש, עכשיו שהקדים הפעל אל הכנוי, רחם צרות שהכנויים לו צו חוזרים על הצמל, וזה יורה שמועמא ממוין ידבר, שיקבלנו הצמל, ויצוה לך דבר זה צצציןך מהלך דרכי הלשון, להקדים תמיד את העיקר המכוון צמאמר, ולאחר צו את הטעם, כמ"ש (צוירא צפ' צן לשרה, ולשרה צן), וכמו כי לא לו יהיה הזרע, הכהן אשר יכפר צו לו יהיה (לו ז'), לכהן לו יהיה, לכהן המקריצ אותו לו יהיה, הנה תחתי לך, לך תחתי (קרח י"ח), וצקדושים צעפר יכבו; ואל יקשה צצציןך על שהוליא הכתוב תשלומי המוס והצמלה צלשון עשי', ולא אמר צלשון היות צדור. כן ישלם לו. כי צאמת לא שייך לשון תשלומין כי אם כשגתינת הדמים ימלאו כמות וסך הצציעה כולה, עד שאין לחוצע עוד לחצו, כי תמלא כל חסרונו, לכן צלוה ומלוה שייך לשון תשלומין, לזה רשע ולא ישלם (תהלים), ועלמי את נשין (מ"ג ד'), וכן צתשלומי חוק שלם צצור המועד, אמר שלם ישלם שור תחת השור, וכן אמר צתשלומי כפל, ישלם שנים לרעהו, וכן צהמית צהמה וצמלתה אמר מכה צהמה ישלמנה, כי צקצלת תשלומין אלו תמלא ושלם כל חסרון והפסד הכיוק, חמו עלם המכוון צלשון ישלם, שיימלא החסרון ומשלם עד גמילה, אמנם צמול צצצרו שיש למצול לחצו עין הצול ה' דצרים חוק לער רפוי צצת וצומת. ואין אם כן צקצלת דמי חוק גופו לצד תשלום כל תציעותיו, לכן כאן שלא דצרה החורה רק צתשלומי החק לא הזכירה לשון ישלם, כי אין כאן עדיין תשלום גמול צמלוהו ושלמותו, כי חסר עוד עליו תשלומי שאר ד' דצרים, לכן הזכירה לשון עשיה לצד. — ועמה זכיר קרא שלמת מיני חוקי הגוף ואמר שבר תחת שבר וגו'. ואין פירושו שיעשה שבר צגוף הצול אשר עשה שבר צמל, רק ממשלומי שבר ידבר, כי מלת תחת הורחמו ענין תשלום המסך, כמו שח לי זרע אשר תחת הכל, כי זה האמרון היה מנמלא חסרון הקודם, וכן כאן תחת שבר פי' תשלום שבר (עצחטץ פֿיר דען צדוך), וכן צירושלמי ומתרגם תחת שבר תשלומי תצלה; וטעם שבר תחת שבר, אם עשה המוס צמל לקול שבר, יעשה לו מיקון צתשלומי שבר, וכן עין תחת

עין, ונתות המאמר הוא צמל צזה:
 כאשר עשה וואס ער צעפּאָדיגטע כן יעשה לו זה זאָלל איהם לו גוט געטאָן ווערדען
 — שבר — — — צדוך — — — תחת שבר עראטצן דעם צרוכעם
 — עין — — — חויג — — — תחת עין עראטצן דעם חויגעם
 — שן — — — לאסן — — — תחת שן עראטצן דעם לאהנעם
 מלת שבר עין שן, עוונות על מאמר כאשר עשה, ומאמרות תחת שבר וגו' עוונות על מאמר כן יעשה לו, דוגמת (שה"ש ח') שמורה אני ונאום כהלי קדר כיריעות שלמה, כהלי קדר מוסך על

על שחורט אהי, כיריעות שלמה על ונאור; ויראה שנאו הפקדים האלה להורות, אף שכלמה ים
לנחבל עוד חניעות די דברים הכתובים במקום אחר, ותשלומין המדובר פה אינם רק תשלומי חק
גופו לכד, לכן זיאל ואמר חמה שזר גוי: באשר יתן מום באדם בן יתן בו, ומאמר זה נראה
כמיותר לגמרי, אחר שכבר אמר מקדם כי יתן מום צעמיתו כאשר עשה בן יעשה לו; ויראה
שאין מלת מום פה פירושו כמלת מום שלמעלה, כי"א ענינו חסרון (פֶּעַל, מאגבעל), הפך
התמימות, למעלה ידבר ממום המתקרב איכות גוף הנחבל, שנשחטה בגופו המום והחסרון על ידי
שזר עין וסן, ומלת מום כאן הוא חסרון צממות שווי גוף הנחבל, שנשחטה גופו צהחסרון מדמי
שווי, ומנינו מלת מום על חסרון הכמות כמו אז חשא פניך ממום (איזו י"א), כלומר שלא מדע
מכל מיני מחסור וגרעון הן בגוף הן צממון, לכן שניה כאן ממה שאמר מקדם בעמיתו, ואמר
באדם כי משפת דמיו ידבר כאן, לכן אמר אדם, שנשפתה מדמיו לפי מה שאדם שלם באצטיו
כאוי למלאכה; ומלאכו לשון כתיבה לתשלום דבר אחד ומחירו, כמו דרכם בראשם נחמי (ימקאל
כ"ג), וכן לענין החובלה, מה יתן לך ומה יוסוף (תהלים ק"ב), ואמר צבור צניך חתן לי, ובאמת
אין המיוצ למת הדבר עלמנו לכהן, וגם אין האז יולא י"ח צנתינה זו (עזרא"א צ"ד ק"י ש"ה),
אבל המכוון בו נתינת דמי פדיונו, ויהיה לפי"ה המכוון צמאמר. כאשר יתן מום צאדם בן יתן
בו, כערך סכרון הכמות המתילד צאדם הנחבל, היינו שנשפתה משווי דמו ע"י החבלה, כערך זה
יתן לו עצורו תשלום גמול (כאך פֶּעַרְהֶלְלֵנוּסָם דַּעַם לִגְעַפְיָנוּעַן וְעִרְעַרְהֵמֵאֲנֵנוּעַלְמָם, זָלַל אִישׁ
לְאִפְרִי עֲרַשְׁטֻטְעֵט וְעִרְדֵּעַן), מלת בו פ"י צצילו, כלומר צציל המום, צצור חסרון וגרעון גוף
הנחבל; והורה צוה ג"כ שצתשלומי חקי הגוף לצד ידבר כאן לחייצו צוה, ולהעיר על שאר מיוצים
שעליו עוד, והם הדי דברים שצמקום אחר. והסתכל שאמר יעשה יתן צנפעל, כי תשלומי חקי
גופו הם ע"י שונות צ"ד, שצמין פחת גופו ע"י המום. וראשי לרבותינו (צ"ק פ"ג) שאמרו מכה
נפש צהמה יצלמנה ומחין ליה ואיש כי יתן מום צעמיתו, מה הכאה האמורה צצהמה לתשלומין
אף הכאה האמורה צאדם לתשלומין, ואמרו (שם פ"ד) בן יתן צו אין תמינה אלא ענון, ע"ש.
והדברים קרובים אל הפשוט, וצוה אין הכתב והקבלה כותרים זא"ז: (בא) ומכה אדם מות
יומת. לרבותינו (צ"ק ל"ה) מיקום אדם לצהמה, מה מכה צהמה לעולם משלם אפי' צצוגג דאדם
מועד לעולם, אף מכה אדם, דפטרתי קלא ותשלומין דכתיב יומת לעולם פטור אפי' צצוגג, הואיל
וצמחיד שייכל מיתה (ע"ש רש"י) כגון צהרג צצוגג עצדו של חצרו אינו חייב צתשלומי עצד (ע"י
צ"ק כ"ב צ' ה"ה בגופו של עצד) ומכלן ילפינן לכל חייבי מיתות שוגגין דפטורין מתשלומין ומשמעות
הלשון יורה גם כן דצצוגג איירי מדכתיב יומת, ולא כתיב מות יומת כמו צכל חייבי מיתות צ"ד
הדווקא (עזרא"א שופטים י"ח כ', ומת) וכמו שהוזכר פי"ז, אלא ודאי יומת פירושו ים עליו מיוצ
מיתה, וראוי לעשות מדה כבוד מדה, והשלילה נודעת מן החיוצ, מיוצ מיתה ים צו ואין צתשלומין
צצהמה דרשאו, ובתוס' (כתובות ל"ה ד"ה אף) אמרו דלא מצי למילך פטור ומנון ואחרתה מיוצ
הו"ל למילך, ע"ש. ולא ידעתי כוונתם, לדבר פשוט הוא שפטור התשלומין נדע ממיוצ מיתה,
צצהמה ים תשלומין, ובאדם ים מיתה. ורש"י כתב דצמכה אציו ואמרו דצד הכתוב, עמ"ש התוס'
צזה סנהדרין ע"ט צ' ד"ה מכה :

כה (א) בהר סיני, מה שמטה נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני אף כל המלות נאמרו
כללותיהן ופרטותיהן מסיני (ת"כ), פי' רנצ"ן שמטה נאמרו כללותיהן מסיני דכתיב
צפי משפטים והצניעות שממטה ונטמטה ואכלו אציוני עמד גוי' ואלו דיני השמטה צדך כלל,
וצכאן חזר ואמר כי צהר סיני עוד נאמרו כל פרטיה שהרי כולם נזכרו צפרשה זאת, ובסוף הענין
כתיב (כ"ז ל"ה) אלה המלות אשר ליה ה' את משה אל צני ישראל צהר סיני, להקיש כל המלות
אל השמטה הנזכרת שכולן היו בן שנאמרו צכלל וצפרט והכל מסיני (וע"ש מה שטען על פירש"י
צזה), ולהטעים דברי הת"כ יותר שצמתי כי הנראה צצור שצפרשה זו עד פ' ערכין (צחקותי כ"ז)
הכל צצור אחד הוא, כי משש ואילך הוא צצור מדע לכן התחיל שם וידבר ה' אל משה גוי',
וצאמת צצור זה מכאן עד פרשה ערכין צעניני שמטה ויוצל מדבר, ומזה הענין עלמו שלמות
העצדים ומצרת הקרקעות ציוצול, ואחר כך נאמרו התוכחות הצלות על עצרת השמטה דכתיב כל
ימי השמטה תצצות, וצגמר התוכחות אמר (צחקותי כ"ז מ"ו) אלה החקים והמשפטים והחזרות אשר
נתן ה' צהר סיני, חשב שלם ענינים, חקים, הם השמטה והיוצל, והן אף צחקותי תלכו, פי'
רצ"ח צחוקת השמטה והיוצל. והמשפטים, הם התוכחות והעונשים שזכרו צפרשה. כענין לעשות
צזה משפט (תהלים קמ"ט) צענינו עונש, וכמו נכרו לללים שפטים. והחזרות, פי' צת"כ שתי
החזרות אחת צכתב ואחת צעל פה. ועליהן אמר אשר נתן ה' צהר סיני, הנה מצואר צענין
השמטה נאמרו כללותיהן צסיני על זה אמר אלה החקים, וכן פרטי' ודקדוקי' על זה אמר והחזרות:

(ד) שבת לה'. שגם עובדי אלמה כאשר יצתו צטנה הסיח יתעוררו לדרוש את ה' בצוהן מה, כדי שיחזקו כל אדם שכל מיני ממשלה ואלוהות נחמתיים הם צטלים, ואין עיקר האלוהות והממשלה אלא לאהון הכל ית' (רע"ט ורע"ז): (ה) ספיה קצירך. הלומה מן הדע הנופל צעת הקציר הוא קרוי ספיה (רע"י) והרע"ז צמירשו (כלאים פ"ב מ"ה) אמר ית מן הלומה מה סמירשו ויקצרוהו ואחר כך לומה פעם שניה בך העפצ ותי' ועליו נאמר את ספיה קצירך: לא תבצור. אינו רואה צה לאסור הצגירה כלל, שהרי התיר אכילתו, נאמרו והיחה צצת הארץ לכם לאכלה, אבל ר"ל כמו שפי' בצמרה (לא תצור), כדרך הצולרים, והכוונה כדי לצטות ולא יתעסק צצירות שציעית כדרך שיתעסק צצאר השנים (רע"ז צפי' למצנה פ"ח דצציעית). וכן פירש"י, לא תקצור להיות מחזיק צו כצאר קציר אלא הסקר יהיה לכל. כוונתם נד שצצאר שנים נאמר ואסתת את תצוהתה, אמר צצנה הצציעית לא תקצור הלומתים מסיפית כדי לאסוף אותם לדרך אלא תנה צו מנצס הסקר, תצוצו אותם לקצירת כל אדם ולא גם אחת כחמד מנס. ופעם לא תקצור, כדרך שקולר צכל צנה קצירת כל העדה ונעמדיים כדי ודעים צצקר אלא קולר נענע וצוננ ואין לו להציל לתוך ציתו רק נענע כדרך שצצביאים מן הספקר מננע כדי שמן ט"ו כדי יין (עצמ"ס פ"ד מנעמיה ה"א כ"ד). ודע שכל זה הוא לציעית הספקקים שהצומר טריו הצציעית צצור ופתח נעול אין הפירות נאסרים, לכן גם צצצומר אינו איסור רק קצירה כדרך הקולרים, אבל שלא כדרך הקולרים מותר (עצמ"י יצמות קצ"ב א' ד"ה של עוקה ותי' מן המצומר וכי וקדם הציעור אלו ואלו מותרין). אבל לדעת ר"ת וצצותיו של רש"י דצצציעית דצר השומר אסור צצכילה אף לפני הציעור וצצצומר הקצירה אסורה אף שלא כדרך קצירה, ורק צצופקר על ידי צצוי מותר, דהיינו שלא כדרך קצירה וצצירה (עצמ"ס סוכה ל"ט ע"צ ד"ה צ"ה), וכ"ד הגר"א צפי' למצנה (צצציעית פ"ח מ"ו), והסוף סם מפורש, דצצצומר אסור צכל ענין אף צצצוי, רק צצופקר שרי צצצוי, וגם זה אינו אלא צצלות, אבל צצצומר אף צצופקר אסור לקצור כ"א לתלות צצדים. ולדעה זו ה"א דמקן (פ"ה דצצציעית מ"ו) מוכיחן להס מגל יד ומגל קציר, אין פי' מגל קציר לקצירת תצוהת, דה"א צצצומר כל קצירה אסורה ואין מותר רק התלישה, אלא מגל יד הוא העשוי לצצצית ע"צמות, ומגל קציר הוא העשוי לצצציעת ע"צים ולחיקון ומנעל ומפתח (ע"י צפי' פחת השלמן סי' כ"ד פ"א). לפי"ז לשון לא תקצור דקרא כפשוטו, דצצצומר כל קצירה וצצירה אסור. ודע צצצון צצירה אין עיקר הוראתו תציתת הזמורה מן הגפן (אצצצניידען, אצצצענען), כי שרש צצר הונס לרש"י על הדצוק הע"טם צצצין מלקי המורכב, כענין ערים צצורות, שהחמות חזקות ועדובקות היטצ צצצבים וקלעים צצתי נוחות להתצקע ולהספרץ, מזה יצא סם הצציר, להוראת אסיפת העצבים, והוא סם התכלית, והיינו הנכסח מ"י הגפן להיותם צצורים ועדובקים יחד על ידי דריכת העצבים צצת, והי"ה צצר כמו וצצר צצפוך אצצון, ויתכן ששרש צצר הוא מורכב מן צצ-צ, דהיינו צצית צצצת, שהעצבים לרורים וצצוקים יחד, ומכנסם לא תצור לא תקטוף, ולשון קטף צצצתי יורה גם על הדצקות (כצגדה פ"ו) צצת לא מנסיס דמקטף שפי' הערוך שצצצק השער זה על זה ואין המי"ם צצית צצית: (ו) שבת הארץ לכם לאכלה. השצת לא תאכל, לכן יופישו המצדשים והיחה תצוהת שצת הארץ, והצ"ו יפרש מפני זה מלת לאכלה אכילת השמחה, ע"ש. ולדעתו מלות כל תצוהת האמור צצוף המקרא, חזר על מה שלפניו, כי חסרון צצית השמחה נהוג הרבה, כמו שצת ימי"ם עשה ה' את השמיים והארזי צצצת, והקול נצצנע צית פרעה כמו צצית פרעה, וכן כחן והיחה צצצת הארץ לכם לאכלה, ומנו שיהיה לכם לאכלה? אמר לצצוף כל תצוהתה, תחלה יפרש מ"י הנה האוכלים, ואחר כך מה יאכלו; אמנם לצציתת המאמר צציתת, מזר אחר כך לומר. תהיה לאכלה, והוא דצר הנהת לרוב, כמו והצציע אותה הכהן צצ' סוטה; ופעם חסרון הצצית להורות צא גם על כוונה שניה כע"ש צצצותו מן השצות אחת אוכל (עצמ"י), כלומר מן המוסקר, ולדעתם יהיה מלת שצת, צצצון חצציתו שאור, שענינו הצכול והספקר: (ח) והיו לך. פי' לא תמנה ליצצלות את שנות הלצנה פשוטות לחצצון י"צ חרשים לשנה, אבל תהיינה פשוטות ומצצורות צצצון שיצונו עם מ"ס שנות מנה, כמו צצציעית, צציותה תלויה צצציעה (רע"ט), ורש"י שפי' קרא לעשות יוצל לסוף מ"ס אף על פי שלא עשה שנטה, היא דעת ימיר צצ"כ, אבל סכמי"ם פליגי עליה דיוצל אינו נוהג אלא אם כן יש עמו צצציעית: (ט) והעברת שופר וגו', תעבירו שופר. תיצי"ע ותצצר קל שופר, תצצצון קל שופר, אין יצי"ע מופיק מלת קול על לשון המקרא, כי כן הוא המצון צצצקרא עצמו, כי מלת שופר ישמש על הכלי ועל הקול הנצצנע מונו, כע"ש צצציר (י"ט פ"ו) והרצה שמות ישמשו על הפועל ועל הפעולה, ע"ש. וכן כר ישמש על האור האחת צצצומר (ליכנס) להעלות כר תמיד ישמשו על הכלי שהצמן והפעולה והמאור צו (ללמנע) ועשתת נצצותיה שצנעה. ולפי"ז אצצפר את צצק קורם התקיעות לשמוע שופר ילא, כי מנעוועותו קול שופר: שופר תרועה. מלת תרועה

תדעה ראי' להיות כסמך למלת שופר ולומר תרועה שופר, כי לא תאמר שופר קול רק קול שופר; אמנם מלאנו יומים לזה כמ"ש (בזמנים לנפש מיה), ולרבותינו יפרוש ככלתי כסמך, כאלו אמר והעברת שופר והעברת תרועה; עיי' ת"כ ותלמוד; אמנם במכרש"י (אמור דף ל"ב ז'), שופר תרועה אמאי? אלא שופר דמתצר שלשלאין דמתצר שלטנותא מכל עבדין וכו' לאחזאה חירו ככלל, פי' תרועה מן תרועים שבצט צדול, וזה שם שופר כסמך אל שם תרועה כראוי, שופר תרועה (עמלאספונג: פאזוינע), והוא נכון מאד לפי הענין, העבדים נפטרם לביהם, כי נשבר עול שעבוד הארון ועליהם, וכן העדות; ואפשר לפרש שם תרועה מן ותרועה מלך צו, וירא פניו בתרועה (חיוב ל"ג), שפי' ענין ריעות ודברה, כי שנת היוכל היא שנת של מירות וקריאת דוד לכל יושבי הארץ, שנה של שמחה לעשרים ולעניים לבעלי אחוזה ולעבדים כי אין צו עצודת אדמה לא זריעה ולא קצירה, איכל כולם יתענו זה עם זה בחצרת מרעים, ויתורגם שופר תרועה (געזעלליקייטס פאזוינע): (י) שנת החמשים שנה, כפל מלת שנה זא לחזק, להורות על שנה שלמה (דאס פאללע פונעפיגסטע יאהר), שלא נאמר שהתחלת הקדושה לא תחול רק מהעברת השופר ציו"כ, דאס כן אין השנה שלמה, דכבר עברו עשרה ימים מר"ה, איכל כל שנת החמשים תתקדם והתחלתה תהיה מר"ה, ועל כונה זו אמר גם (פ"ח) שנת החמשים שנה, להורות על שנה שלמה שתכלה צ"ה, שלא תמשך ותלך עד יום הכפור, איכל קדושת היוכל תהיה בשנת החמשים טו"ו, צלי חסרון בהתחלתה וצלי חוספת כפופה, איכל תחמיל מר"ה אף שהעברת השופר לא היה רק ציוס הכפורי, לא יתספרו אותן עשרה ימים הקדומים ונקדושת היוכל, וכן תכלה קדושת היוכל צ"ה הבא ולא יתוספו עליו עוד עשרה ימים עד יו"כ, רק שנת החמשים עלמה קדושה מר"ה עד ר"ה, כך למדתי מדברי ר"ל צ"כ ובתלמוד, והוא מוסכם מדברי הלשון, כי הכפל יצא לחזק צ"ה: יובל היא, לשון יובל לרש"י יורה על שדרה וסירות, והוא משרש כלל כמו צלולות בשמן ענין מערבות, כי בשנת היוכל יש צלול וערוב ראיות (אללגעמיינהייט) שיתכלל סדר הרשויות בשדות ועבדים, והיה הקונה כמוכר, כעצד כאלונו, כשפחה כגברתה, כנשה כאשר נטשה צו, מירות אחת ורשות אחד לכולם, אין קדימה ואיחור יתרון יפחיתות זה על זה, והכלי שנקראין צו תערוכת הרשויות נקרא גם כן יובל, על זה אמר במשך צקן היוכל: (י) דרור, אין דרור אלא לשון מירות, מה לזון דרור כמריי צי יירי ועסקר בכל מדינה, (ת"כ, ור"ה ט"ז) לדבריהם חרי משמעותא חיתנה צמלת דרור, האי לשון דירה, שיוכל לשבת בכל מקום שירצה, כמו לשור דרור, וכדאיתא במכרש"י (חלוס קפ"ג) לשור דרור לא חיוו דשויה דויריה צביחא דכל צר נש ולא דחיל ומיומא דעצד קינא צביחא ופסיק צנין מדורי' צביחא חמשין יומין ולבחר מתפרשן אלין מאלין, והצ' לשון מוסר ומסב, כי שרש דר' ישמש על הסבוב והעגול, כענין לנוף ילפך כדור (ישעיה כ"ב) כחומה המקפת סביב, והדורים אישר (שם מ"ה) דרכים המסבבים בעגול, ויתכן כי מין אכן טוב הנקרא דר, (דר וסחרות, באסתר) הוא להיותו מטבעו גדול סביב, או שתמשויו להושיבו צמוצו מעתל ומסובב, ויגיד עליו רעו וסחרת, שהוא ג"כ לשון סביב: (יא) יובל היא וגו'. כמו שילאה הקרקע למירות מיד הקונים כן תהיה צלתי משועבדת ציד הבעלים השבים אליה שלא ישתמשו בה בצלותה שנה כדרך בעלים (רע"ם) ולכן חזר ואמר יובל היא: (יב) מן הישדה, עיי' השדה אחת אוכל מן הבית, שאם כלה לפי' מן השדה אחת לריך לצער מן הבית (רש"י מרבותינו), לא שפטרש מנהי שאתה מניח מן השדה ציונו אחת אוכל, ולא מן הלצור שבבית, ועלת מן הוא על הסבה הגורמת, כשמוט ארת מ"ם לננין זה, כמו משור עניים מלוקת אצוינים, ולידועלמי המוכר במקרא, שהאוכל פירות השדה לריך להמתין עכ"פ עד התחלת צולן, כי כ"ו שהוא צוסר הוא מפסקי, והתורה אמרה לאכלה ולא להפסקי, והיינו את תוצאתה (עיי' רש"י שביעית פי"ד מ"ו וצמנים שם), ועי' הפסע יתכן טעם המקרא, כי בכל שאר השנים התצואה נאספת לאולר להשמר צגורין, לכן נקראת תצואת גורן תצואת יקב, כי זה הוא מקום קציעותה, והאוכל אוכל תצואת גרנו. איכל שבביעית ויוכל שאסור לאסוף אל הבית ולעשות לו אולר צגרנו, שאינו ראוי לאכול רק צדק הפקר. שקולר מעט ומניאו לחוד צימו כדרך שנוציאים מעט מן הפסקי, וזהו מן השדה תאכלו את תצואתה, התצואה שאוכל אינו מן הגורן כ"ה מן השדה: (יג) תשובו איש אל אחותו, קרא ימירי הוא דהא כבר נאמר וצבתם איש אל אחותו, אלא זא כאן לרבות את המתנה. שהנותן מתנה למצור, חוזרות לו ציכל. (בצרות ל"ב ז') וכ"פ הרמז"ם. ודברי רש"י הם מ"כ: (יד) תמכרו או קנה, אזכר קרא למוכר ולנוקם, ואמר תלמודא (צ"ח כ"ח) ולריכא, דאי כחז רחמנא מוכר. משום דקיס ליה צוצינתייה (כמה נתן זה וצמוד הוא עושה) איכל לוקח דלא קיס ליה צוצינתייה אימנא לא אזכריה רחמנא זאל טונו, ואי כחז רחמנא לוקח. משום דקא קני דלמרי אשני זבנת קינת (אם לקחת סמך המתקיים שפר הוא אללך שלא הולאת המעות צילאה והכי הוא מתקיים לך) איכל מוכר

ויקרא כה

לחזרי חזיר לחמרי אינטי זצן ארזד (שיכלו המעות צהולאת) איננא לא. לריכא. וכתב חמ"ו
 צחוספת ר"ע וקסה אמאי לא נקט תלמודא צפשוטות, דלי כתב רפמנא לוקח, י"ל כיון שחמוכר
 לא יהי' הספק צידו ואינו יכול להראות לתגר ולא יודע לו שנתמאה. ומשי' אזהר ללוקח מלמטות
 למוכר, אבל מוכר ללוקח דמתמאה יראה לתגר ויתצע אונאתו, ואם לא יראה הויה ממילא צרףו,
 הו"א דמותר להטותו, (ודלריך להחזיר אונאתו צדאי ידעינן מלד מתצרתה, והלריכותא אינה אלא
 על האזהרה) ונ"ע. וי"ל דקושיא זו יש לה נקום חי אונתינן דאזהרת אל תונו אינה רק
 באונאת שמת, דאז יש לשלך צין לוקח שיוכל להחודעות מואונאתו. צין מוכר שאין נקמו צידו,
 אבל כי אמרינן דאזהרת אל תונו איטיה גם צפמות משמות, וגם באונאה כל דהו מוחרים עליי.
 איי תו אין חילוק צין יוכל להראותו לתגר או לא, דאף צהמודע האחד שנתמאה לא ניתן להצטון,
 אם כן אי לא אזהר קרא רק ללוקח שפיר הוי ילפינן מניה אזהרה למוכר, לכן קאמר תלמודא
 שהיה מקום לעשות שחמוכר לא החזיר מלד לחזרי חזיר. וכמו שפירש רמב"ם. כיון דאיכא
 מוכר לחזיר בגון צע"כ צמאני תשמישתיא דלית ציה אונאה, אי נניי צמוכר קרקעותי, הו"א
 דליכא אונאה לשום מוכר, ואף תגר דולאי מוכר צצנייה אינו מוחזר ללא חילק הכחוצ, לכן
 אנטריך קרא אזהרה למוכר. — ונכחן היינו יכולים לפשוט ספיקתו דהר"ש, שכתמק (פ' הזהב
 סי' כ') חי צפמות משמות אין שם אונאה כלל, או אף צפמות משמות כל שיש צו שווי ומקו
 הזהיר תורה שלא יראה את צצרו, ע"ש. ולפי הנצואר יהיה מוכרת דהאזהרה היא גם צפמות
 משמות, ונלאחי להרצ פני יהושע (דף כ"ו צ') שכתב יראה צפשוטות דגם צפמות משמות אסור
 מק"ו דקרקעות דלית צהו אונאה כלל לענין השצון ולית צהו ללא אפי"ה אסור לכתחלה פמות
 משמות, דכיון דתיצ צמספר שני תצוהות ימכור לפי רוב השנים, עמעות דשמוכר לו שנה אחת
 או שתיים אחר היצל אסור למכור לו צשווי' אלא לריך לכתוב לו צעד השנה סלע וסודיין חצי'
 דליכא שמת אלא חלק אחד ממימ, ומש"כ צמטלטלין דאסור לכתחלה אפילו צכל צהוא, ע"ש:
 אל חוגו. אין ספק שמתמאה את חצרו לדעת עובר צבלו זו צין צמטלטלין צין צקרקעות, צצין
 דצכ הכחוצ אל תונו איש את אחיו צמספר שנים אחר היצל; אמנם דין מיוחד יש צמטלטלין
 שאינו נוהג צקרקעות, והוא מזרת המנוון שהוא נוהג צמטלטלין ולא צקרקעות, והוא קצלה ציד
 רצותינו וסמכותו אקרא שאין אונאה לקרקעות, כלומר מזרת המנוון אינו צקרקעות; גם יש צקרקעות
 אונאה צטועים צמדה וצמנין, ואפי' צפמות משמות, וכש"כ צמטלטלין (רמב"ן), ולפירש"י נלטרך
 להטות המקראות מפשטן ולומר שיהיה כל פסוק עומד צעלמו, ולפי רוב השנים תרצה מקנחו וגו'
 אינו דצוק עם אל תונו דלעיל מניה, וערל"ם; איש את אחיו. אסוי ולא הקדש, מכאן שאין
 אונאה להקדשות (צ"ח כ"ו צ') דכיון שאמר תחלה לעמיתך מיד עמיתך, היה ראוי לומר אל תונו
 זה את זה, ומדאמר אסוי אחי למעוטי הקדש, ואמ"ו צחוספת ר"ע כתב וקסה לי הא אחיו כתיב
 צקרא ללא תונו איש את אחיו דמוקמינן באונאת דצרים, ואמאי לא קאמר לעמיתך ולא הקדש,
 דהא כל אינך קרקעות עצדים ושטרות מועטינן מהך קרא וכי תמכרו מיד עמיתך, ואמאי לא
 נקט צהקדש ג"כ הך קרא לעמיתך ולא דהקדש, ונ"ע, עכ"ד. וצאמת לעמיתך מועטינן מניה
 מילתא אחרתיא כדתימא צצכרות (י"ג צ') לעמיתך ולא למכרי, למכרי מאל תונו איש את אחיו נפקא,
 מד צמנרי ומד צהקדש, ע"ש. (ודע שאלשון מגומגם צמ"ש דלא תונו איש את אחיו מוקמינן
 באונאת דצרים, כי צלאו אונאת דצרים לא כתיב אחיו, כי"א עמיתו) ודע דהך דלעעטו מדין
 אונאה, צכך כתב רש"י דמכל מקום לא גרעי מואונאת דצרים וגניצת דעת, שאמרו צו גדולה
 אונאת דצרים מואונאת מנון מזה ניתן להצטון וזה לא ניתן להצטון זה צגוטו וזה צמנונו:
 (טו) במספר שנים אחר היובל. פירש"י ע"ד הפשט צא להזייר על ההונאה, שמוכר ויקנה לפי
 השנים והצצוהות שהיא ראויה לעשות מנחה עד היצל, ע"ש. לפירושו היה ראוי לומר צמספר
 שנים עד היצל, לא אחר היצל, ואמר הר"ם אמת שהקונה והמוכר אינם מצייטים רק על השנים
 הנשארים עד היצל וכפי מספרם יהיה השוין לא השנים שעצרו מהיצל עד עת הקנין והמכר,
 כי מה להם לשנים שצבר עצרו, אמנם הכחוצ תפס השנים שעצרו אחר היצל תמורת השנים
 שנשארו עד היצל, מפני שמתחייב זה מזה, שאם נמסר השנים שעצרו אחר היצל הוא נמסר
 כז יהיה נמסר השנים הנשארות עד היצל נמסר מנעט, ע"ש והדצרים דחוקים. ונ"י דלפירש"י
 מלת אחר כאן ישמש על יחס הגבול שאליי כוללת אל, כמו וינהא את האלן אחר המדבר (שמות ג')
 דתרגומו למדצרא, וכמנ"ש. ועמנו כאן צמספר שנים אל היובל. וצנסת ותדע כי מדוייק היצט מלת
 אחר כאן צכונת אל, כי השנים הצאים אחר עצור היצל אינם נערכים כלל עם מה שהיה לפנייהם,
 כי היצל העצר הוא סוף לשצע ימי השמעות שהיו לפניו, וצכלותו יחפיל מנין מדש של צצע שמעות,
 וכל נקח ומוכר הנעשה צמשך זמן זה יחזרו ויטונו ציוכל הצא צכוף צצע השמעות, וסוף כל

דבר נקרא חומר, כמו יקפצו וישמע לאסור (ישעיה מ"ג) הגידו האחריות לאסור (צ"ס תפ"א) [ד"ס
 טקופט, פֶּלְגֶנֶט, סַפְסֵפֶרֶע לייט] לכן אמר אהרן היוצא, חמסר שנים הגעזרים ומתייסקים אל
 היוצא מיהיה נפוסם. אמנם לרבותינו (נח"ל ובערכין י"ט) יחזיר כאן את המזכר ולא את הלוואה,
 דלוקם מחבר להסחות זיכו המדה לכל הסחות שחי שנים עז"ל נחמסר שנים תקנה, והמזכר מחבר
 להגישו מזכר זיכו הלוואה לכל הסחות שחי שנים ואפי' רנה הלוואה, על זה אמר נחמסר שני שנים
 ימכר. כי כמו שנתנה החורה הגזלה סופית אל המכירה שלא יתמך יותר ממתי שנים, ככה נתנה
 הגזלה ראשית אל המכירה שלא תהיה פחות משתי שנים. ויראה שיש בזה לך חזוניה, דבין למזכר
 ובין ללוואה לא יושא להו נצטול דמכירה נפחות משתי שנים, זה כבר הפתול לקטות דברים המלכדים
 לעצותם המדה עצדים וכלי מתרפסה, זה כבר התחיל להשתמש בדמי המכירה, ואם יתחכם עליהם
 הענין יהיה להם ספילה. והסוף קרא, אהרן היוצא. כלומר שהקנין על חמסר השנים יהיה אהרן
 עצמו שנות היוצא, ולהורות שנתנת היוצא עלמו אין מזכר ואין קנין כי זהו עלמו של יוצא להורות
 שאין הארץ לשום אחד מהם, כתיב (פ' כ"ג) כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי (ע"ס
 רש"י) וכיון שאינו שלו אין זיכו למכרו לאסור, וכדעמודל (ערכין כ"ט) המזכר שדמו נצתה היוצא
 עלמו אינה מזכרה כל עיקר ק"ו מה מזכרה כבר יראה שאינה מזכרה אינו דין שלא תמכר, ומשעם
 זה אפילו אמנו המזכר והלוואה על מנת שלא ישוב זיוצא, אף על פי שתחלי כהאי גונא וסמי
 צעניעיה לא מהני זיוצא, ושעמח מדכתיב כי לי הארץ דרשמונא צני מיהיז הכל יודעים נקדושהם
 של ארץ ישראל ושהיא שלו (כתיב הר"ן צני ס"ט והרש"א) נחמסר ס"י שליט בשם רמב"ן,
 והגמ"י פ' ה"ה). ואמר אלל המזכר נחמסר שני תבואות, שגריד המזכר להגיש את הלוואה לכל
 שתי תבואות בשתי השנים, ולהורות שאם הייתה אחת משתי השנים צעניעית או שנת שדמן וירשן
 אינה עולה מן המנין, ולטון שני תבואות ס"י שתי שנים הראויות לתבואה, כי שני תרתי משמע
 האון והמספר, ולרש"י שפירש גם מקרא זה על השנים הנשארות עד היוצא, ומקרא זה הוא הכלל
 אל מקרא שאתרו סהוא הפרט, (כ"ט הרש"א) היה יותר ראוי לומר שנות תבואות. (וב"ל לפת
 שעה להשתמש מלת שתי אלל הלוואה, כי היה ר"ל נחמסר שתי שנים תקנה, אבל כיוון הכתוב
 להורות כחונה שניה שמוחר ליקח שדה על זמן קצוב הנמשך גם אחר שנת היוצא הנא, ובשארם
 זיכו הלוואה גם זיוצא ואינה סחרת לנעליו עד האון הקצוב, כדלמדין (צ"ט ע"ס) המזכר שדמו
 נטעים שנה אינה סחרת זיוצא, וזה נכלל בלשון נחמסר שנים אחר היוצא תקנה, ר"ל תוכל לקטת
 על חמסר שנים הממשיכים והולכים אחר היוצא הנא. ולפ"י מלת אחר קצוב למ"ט לפי פירש"י,
 ומנה דלמדין עם צ"מ, כילד יעשה ילקח וכו' דובין ליה למחין סנין, משמע דאף לכתחלה מותר
 לעשות כן): (מז) ל"ט רוב השנים, יחזיר בזה שיערו חמסר השנים עד היוצא ולפיהן ימכרו
 ויקטו, ולא יזנו ח"ט את אחיו להטעותו נחמסר או להטעותו נמכירה שישעור זה שהוא לתלושן
 ויעטבו נכד, אבל ידעו שניהם וידיעו זה לזה החמסר, כי המכירה היא נחמסר השנים עד
 היוצא, שגם נקדעות יש איסור חזוניה נצדה ובמנין ואפילו פחות משנות וכמ"ל נחמסר. כי
 אם יעשו מוכרים מתחלה נחמסר שנים עד היוצא יקל צענייהם ענין הסדה זיוצא, ואם יקחו
 לתלושין תקנה צעניו הסדה מחד, (רמב"ן כאן ולקטן פ' והארץ לא תמכר) ודלמדין נ"ט המזכר
 (ס"י רכ"י) נוכח רמב"ן אין אדם חייב להזכיר צענת ממכרו ולומר עד היוצא אני מזכר, אבל
 כל הממכרים נעשים בשנים שדי ומזכרה לך זיתי קטיה לך, והיוצא ממכר המזכר לנעליו בין
 בשנים בין נחמסר לעולם כתיב וצול אסקעתח דמלכח הוא, עכ"ל. ומן התימה מה ענה לו על
 מקרא מעורם נחורה הסך דכ"ו, ובדל"י פירוש המקרא צדק ונכון כפי מה שפירשו הוא ז"ל בעלמו:
 תרבה טקנתו. תקנה זיזחר מנה סהיה ראוי לקדקע נחורה שכירות, כי כשתקנה לשנים נרות עד
 היוצא תוכל לעשות זה לשנים נרות גדדות לאן ושוככים מלכד התבואה — חמסר מקנתו. שלא
 תקנה לפי חשבון מנה שהיית מזכר ואין לר"ך לומר קונה לשנים מועפות, והשעם כי חמסר
 תבואות הוא מזכר לך, כי כשתקנה לשנים מועפות לא תוכל להשתמש בה אלא בתבואה לנדס ולא
 בדבר נחמסר את הארץ באופן שלא תשוב לאיחנה כחמסר המדה לנעליו כאמרו (צ"ט פ' המזכר)
 המקבל שדה ממכרו לשנים מועפות לא יזענה פשתן (רש"י) ורש"י פ"י תרבה מקנתו ממכרם
 זיוצא, אם נן אל המזכר ידבר והיה ראוי לומר פרכה ממכרו. גם נביעה היה ראוי לומר אשה
 מוכר לו. (פירא"ס ומעכיל לדוד): מטפסר תבואות הוא מזכר לך. אין פירושו שאין הקדקע נמכרם
 כלל כ"ל התבואות שיגדלו בשדה אחר שירענה הלוואה, כי זה יהיה גרוע ממזכר פירות שדמו
 לפצרו. שאין ללוואה להשתמש בשדה זו כלל אפילו להכנס בה שלא בשעת הולאת הפירות, ולנעל
 הסדה הרעות להשתמש בה כספלו, ואין זה מכירת שדה כלל כי אין הלוואה קונה מחזוניה נגוף
 הסדה, אבל פ"י חמסר תבואות הוא מזכר, שהוא מזכר לך המדה לפירותיה, וזהו אין המזכר
 רשאי

רשאי להכנס זה שלא מדעת הלוקח, והלוקח משתמש זה כחפלו, וכן הקונה לזמן קצוב הלוקח משתמש בגוף הקרקע כחפלו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ובמקום תמורתו לבעלים, והוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם כמ"ש הרמב"ם (פכ"ג ומכירה ה' ר' ז') וכבר כתב המ"מ שם דבזמן שהיוצג היה נוהג היו כל המכירות לזמן קצוב בין זמן רחוק בין קרוב, והיה עושה זה הלוקח כל חפלו, אף על פי שידוע שתמורתו הקרקע לבעלים היוצג (וע"כ גם דעת הראש"ד שם בהשגור כן היא שאין לחלק בין זמן קצר לרחוק, דאם כן אף צמור לזמן רחוק לא נתייר ללוקח לטנות זו כ"א כ"ז היות עוד זמן רחוק ליוצג דוקא, ונאסור עליו הפנוי בהתקרב שנת היוצג, והפרישה בחו"מ סי' רי"ב סק"ז מלדד זזה לדעת הראש"ד). וכן לשון רש"י (גטין מ"ח ט') בזמן שהיוצג נוהג כל מכירת קרקע לפירות שהרי מותר הגוף זיוגל, ושם ע"כ ד"ה צמספר שני תבואות, שכתב רש"י אין גוף הקרקע מוכר אלא תבואות של כל שנה, קי"ר בלשון שם, דכבר גילה דמנו מתחלה שהקרקע מוכרה לפירותיה, ויותר נראה שנתפס דבפוס בלשון רש"י אמת למ"ד, ונ"ל אלא לתבואות של כל השנה, והרשב"ם שכתב כאן מספר תבואות שעד היוצג הוא מוכר לך ולא גוף הקרקע, גם כן אינו מדוייק היטב, ועיי' בפני יהושע שם (ד"ה ר"ל אמר מציא ואינו קורא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי) שכתב דהיי שאלין לו קנין הגוף מכל מקום כל הקרקע קנויה לו לפירותיו עד היוצג, משום הכי פשיטא דמציא דקנין ציה אשר תציא מאלך חבל אינו קורא דלא מני למימר מראשית פרי האדמה אשר נתת לי כדפירש"י, ולפי"ז אין לשון תבואות דקרא דילן על תבואת הארץ דוקא (געטריידע) כי כל מיני שטר והרומה הנא לו לאדם נקרא תבואה (איינקיינפטע, געוויינקסט) כמו תבואת רשע לחטאת (משלי י') ועס מספר תבואות הוא מוכר לך, כל מיני שטר ורומה שצמספר השנים האלה הוא מוכר לך בין גדולי קרקע בין שטר מיני שטר ורומה הנאים מתשמישי הקרקע ענמה, ודע לרשב"ם (צ"ב קל"ו ז') הא דלר"ל מציא ואינו קורא הוא מה"מ, שכתב אינו קורא שאינו יכול לקרות מן האדמה אשר נתת לי, ומינה בהבאה חייב דכתיב אשר תציא מאלך, שהרי שטיענד לו יניקת הקרקע לפירותיו, וכ"כ רש"י גטין מ"ח, וכמה שכתב הרב פני יהושע שם, ובחוקי' שם צ"ב תמיה עליו דאי קרינן ציה אדמתך קרינא ציה גמי מן האדמה אשר נתת לי, ונראה לי למה דלמרינן (מוליך קלי"ה א') דבשמת השופטין חייבת בראשית הגז אף על גב דכתיב גז לאנך דמשמע המיוחד לך, דשומת ישראל מיוחד לך קרינא ציה הואיל ושניהם בני חיוב וכל ישראל קרויים בלשון יחיד, ע"ש ובגמ' ע"כ, ואמרו (שם קל"ו ז') אשר תציא מאלך למעוטי מולה לארץ, לפי"ז אין בלשון תציא מאלך המשמעות מיוחד לך, לכן די ציט לו יניקת הקרקע לפירותיו, אבל בלשון מן האדמה אשר נתת לי, שמיחד בדברו הסתיו לו לענמו זה אינו יכול כיון שאינו הקרקע מיוחד אליו, והרמב"ן בחיורושו שם לצ"כ תמה גם כן על רשב"ם דלהכי מציא כיון שטיענד יניקת הקרקע לפירותיו אלך קרינן ציה, אם כן למה נסתפקו בגמ' מאי עממא דר"מ בחילן אחד ודרבנן צ"ב חילנות, שהרי הקרקע משועבד לו כל זמן שאינו קיים, ע"ש, גם זה יש ליישב למ"ש הרשב"א (בחיורושו לגטין מ"ח) דבשני חילנות אינו קורא אף על פי שיש לו להעמידם שם כל ימי העץ, דגרע קונה שני חילנות ומקונה שדה לפירות, דהתם קונה גוף השדה מייר לפירות, והכל גוף החילן הוא שקנה והקרקע אינו אלא כשאלו לו למיני העץ ואין זה אלא כקונה פירות מן השוק, ע"ש, והדברים פשוטים צייטונ דעת רש"י ורשב"ם, והנה לדעת התוס' שם צ"ב הא דמחייב ר"ל בהבאה אינו אלא מדרבנן, ולרמב"ן שם משום דמסתפקא ליה לר"ל אי קרינן ציה מאלך לכן מציא ואינו קורא, ונראה דמטעם זה כתבו התוס' (גטין מ"ז ז' ד"ה טבל וחולין) צקושיחס על רש"י שם, שאינו דוחק לומר לר"י דמשכתת הבאה צבורים ע"י שנקדיש מחלה, ע"ש, כיון דלדעתם כל עיקר חיוב הבאה לר"ל אינו אלא מדרבנן, לכן די לנו דמשכתת ליה גונא למיוצג אף שהיא צבורין רחוק ומעט רש"י ורשב"ם דמיוצג הבאה לר"ל הוא מה"מ, ולאי דלא יתח להו לומר דלר"י אי הו סבר כר"ל, לא משכתת הבאה צבורים מה"מ רק צבורין רחוק מאד בלחודש וצמספרים תרומות ונועשרות מחלה ומשגבן ע"י שליח דוקא, (והרשב"א בחיורושו שם הקשה גם כן על רש"י קושיית התוס' וכתיב דחלק החולין יכול להקדישו וכדלמטרבינן למימר לריש לקיש צמורכ שדהו לפירות כדאיחא צמורכ את הסעינה יער"ש, נראה פשוט דעת רשב"א דקונר כחוס ורמב"ן צ"ב דמיוצג הבאה לר"ל אינו אלא תקנתא דרבנן או משום ספיקא, לכן הלריך לדידיה למקדשי' מחלה, והרב צמקור מייס (הלכות פסח סי' תמ"ח) השתדל צמנס להטעים דברי הרשב"א, ובחנס חמד הרב שם את הרב צשאגת אריה והרב פני יהושע שנעלם מהם דברי רשב"א אלו, כי דעת הגדולים האלה צבורים לדעת רש"י ורשב"ם דצברי דמיוצג הבאה לר"ל הוא מה"מ דלא כרשב"א, ובגוף קושיית התוס' ורשב"א על רש"י יש לעורר, דצירושלמי מנואר קדעת רש"י, דצמחני' פ"ו דמאי מ"ז איחא שנים שגלרו את כמחיהם למך

למדך בה חמת אחד מעשר ואחד שאינו מעשר המעשר מעשר את שלו ומלקו בכל מקום שהיא ואמר עלה ר' יוחנן זירושלמי המעשר מעשר את שלו ודאי, ומלקו זבחי שהוא דוחי, ומלי מלקו שבדי חבדו דוחי, דמה שבדו נחשב כלילו מני משלו ומלי משל חבדו ואין זרייה רש לכל אחד חלק ממה שבדי חבדו (ע"ש זריש וזכר"ב) הגה קושית המוס' ורשב"א שעל רש"י הוא על ר' יוחנן עלמו, ומן הירושלמי עמנו יש ללמוד יישוב הדבר, לחיחא זירושלמי (מוכח זריש עם אשנה סי'ת) ישראל וכושי שקנו שדה צבורי' הרי הוא כעובד ומעשר מעורבין זה בזה דברי רבי רשב"א חלק ישראל וכושי שקנו שדה צבורי' פטור, ואמר עלה ר' יוחנן בשמלקו שדה בקמחה דלמחר זהו חלקו המגיעו אבל חלקו עמרים אף רשב"ג מודה לרבי שכל קלח וקלח של שותפות הוא, ע"כ. הרי דלרבי אף בשמלקו בקמה אמר' כל קלח וקלח של שותפות הוא, כי כל גרעין וגרעין הנלחם בשדה השותפות יונק ומקרקע שחתמו השייך לשניהם, וכ"ש הרמב"ם (פי"א מתרומות ה"ד) ישראל וכושי שלקמו שדה בשותפות אפילו חלקו שדה בקמחה ואין לריך לומר אם חלקו גדיש הרי עובל וחולין מעורבין בכל קלח וקלח בחלקו של כותי אף על פי שמירחן הכותי ומייב מדבריהם, ע"ש במרכבת המשנה, והכל מקום חזינן דר' יוחנן חית ליה בחסין שמלקו שדה לקוחות הן, לית ליה זרייה, ללא אמרינן כמו שבירר לו עמה חלק זה שהוא בלפניו של עולם, חלק זה עלמו היה צורך לו לחלקו גם חמלה קודם שהשתמשו, דשנתא נשתנה דעתו עליו ואפשר שנתחלה היה חלק חלבו שהוא צדדיו של עולם היה אז יפה בעיניו והיה צורך אותו אז לחלקו, והגיע לו עמה חלק שלא היה צורך לו נתחלה, אונס בחלוקת שדה אין משמש אלא שמה בחלוקה להם חלק בחלק, חלק לפוני כלו בחלק דרומי כלו, כי אין לחוש שמה הגיע לו עמה חלק שהיה צורך תחלה לחלקו, ומלי חלק שהיה מגיע אז לחבדו, כי הדבר צדור שכל אחד רותה שיהיה קרקעותיו לרופים יחד לא מחולקים זה מזה כי טרחתו מרובה בחרישה חרישה וקלייה, כזכ"ב ק"ג אין אחד רותה שימן מעותיו במקום אחד ויראה לו כשנים ושלשה מקומות, וזדאי כל אחד היה צורך לו תחלה אם כל חלק הפוני שבשדה אם חלק הדרומי שבו, ואי אמרינן אין זרייה ליכא למיחש רק שמה החלוקה להם חלק לפוני כלו בחלק דרומי כלו, לא על חני חלקו, לכן סובר ר' יוחנן חסין שמלקו לקוחות הן, כל אחד בחלקו כלו, ולא נשתעבר זה בחסריות השני, ועל מרב של אציהם שערך ממחר מיה אין לו על השני כלום, ואם היה ספק שמה הגיע לכל אחד חני חלק חבדו ומלי חלק שלו, צמאי פליג רב אפי' דרבי יוחנן (ז"ב ק"ז א') נמלה יורשין וממלה לקוחות, לכן שפיר קאמר תלמודא, כיון דסובר ר' יוחנן חסין שמלקו לקוחות הן זין לתשלומי מרב אציהן דלשעבר זין להחזתם זה לזה ציובל דלהבא, אם היה סובר קנין פירות לאו כקנייה לא משכחת הבאת צבורים כ"א חד זר חד וכו', וערש"י חולין קליה ז' ד"ה עובל וחולין ההבדל שזין דבר הנכלל לאינו נכלל. (ודע שראיתי בדברי משנה למלך (פי"א משמטה ויובל) דשדא רגא דזבדי המי' והראש"ד ה"ב דפשיטא להו דזומן שהיובל נוהג מותר ללוקח לבנות ולהרוס, ממה לחיחא זירושלמי ס"פ השולח, קנה שדה ציובל ר' אילא אמר קנה קרקע ר' אבא ז"מ אמר לא קנה קרקע מתיב ראש"מ לר"א על דעתך דאח אמר קנה קרקע יחפור זה בורות שימין ומערות, א"ל החורה אמרה ושב לחזתו בעיניו, ע"כ. נחבאר מזה דלכ"ע הקויה צומן שהיובל נוהג אין הלוקח משנה אחת מעורר ושב לחזתו, בעי' שישבו לחזתו כמו שהיה מקודם, והיאך פשיטו להו להמי' וראש"ד דעותר לבנות ולהרוס, ע"ש. ונראה לי דנוסחא מוטעה נדמונה להרב מי"ל זירושלמי, שכתבש את וי"ו ברין, בעיכ"ו לרץ לומר בעיכ"ו, וכן מלאחי להרשב"א זמי' לגטין (מ"א א') צהא דלמחר רבה יש קנין לעכו"ם בארץ ישראל לחפור זה בורות שימין ומערות, על זה כתב הרשב"א שאין לעכו"ם בארץ ישראל קנין פירות לצד שאינו יכול לחפור זה בורות שוי"ע, ואף הלוקח שדה צומן שהיובל נוהג אינו יכול לקלקלה ולחפור זה, אלא כקנין הגוף דמי ויכול לחפור זה ובאותה שעתו זירושלמי דפקין קנה שדה ציובל ר' אילא אמר וכו' מתיב ר' אבא ז"מ וכו' א"ל החורה אמרה ושב לחזתו בעיניו, עכ"ל. מנבאר דעת הרשב"א דרבה דלמחר יש קנין לחפור סובר כר' אילא זירושלמי, וטעמא דרי אילא אינו מנלח לחזתו כדעת רמב"ל, כ"א מנלח ושב, כלומר אם נאמר דלא קנה קרקע ואינו יכול לחפור זה, אין כאן מניחת שדה כלל כ"א מניחת כירות, והרשות למוכר להשתמש בשדה כמפלו כל זמן המכירה, אם כן לא ילחא הקרקע מרשות אמוכר, ומיהו שאמרה תורה ושב, כיון דקודם זמן היובל היה הקרקע גם כן ברשותו, אלא ודאי שעד היובל קנה הלוקח הקרקע ויכול לחפור זה, ושפיר נוקרי המוכר בשנת היובל ושב, שישבו אל דבר שילא ומנו. ודעת המי' והראש"ד כר' אילא זירושלמי דפליג על ראש"מ. ולפי"ז מה דלמרינן (צפרק יש נוסחין דף ק"ב) דזמן מוזן לא מניח אמרת דאם כן נעלמת שדה סודרת ציובל ולדיק קצור צקבר שאינו שלו, אין לוכך לרוחק המי"ל דברשות בעל השדה היה יכול לעשותו

ציה סבבנות, דכללית נרשח הלוקס לקצור נו, חף שחין לך שטי גדול מה דמסחר ציבול חיו
 יבול לפנתו, דכי סהא נרשח הלוקס יבול לננות ולהרוס כדעת המיני והרש"י. אחר סתמי
 אז כליתי צירושלמי, וליחא חס נהר פלגתח ד' אילא ור' חנא צימ הזכר, חיל, חייתי ר' יעקב
 נר חסא שמועתח קדוהיחן ולא ידע דעור חינו פליגין ר' יוספן אחר מניא וקורא, ור'ל אחר
 חינו מניא וקורא, אחר ר' לעזר נרבי יוספי קומי ר' יוסי כל עמא מרוין סהא מניא מה פליגין
 נקריי, ר"י אחר מניא וקורא, ור"ל אחר מניא וחינו קורא, ע"כ. ונראה לי דהכי פירושו, ר'
 יעקב נר חסא חקשה על מה דמתמה ר' חנא צימ על דעתך יספור זה בורות וכו' כאלו חין
 נסקא מנה צין חס קנה קרקע או לא רק לענין לחפור זה בורות וכו', הלל יפ עור סילוק גדול
 צין זה לוא, שאס קנה קרקע מניא נכריים וקורא, ואס לא קנה קרקע חינו מניא וקורא, כי
 סיונ סנאח נכריים חינו חלא למי סים לו קרקע כדכתיב אחר מניא מלרקי, ראשית נכריי אדמתך
 חניא. ועל זה תירץ ר' לעזר נר"י, ללא יוכל למימר צימ צין קנה קרקע או לא לענין הנחת
 נכריים, דגם ר"ל מתייבו בהנחת נכריים, ולא פליגי ר"י ור"ל כ"א נקריאה לנדה, כיון דכפי
 למימר הנחתי ראשית מדי האדמה אשר נתת לי, סובר ר"ל דה חינו יכול לומר כ"א כפיס לו
 קין גמור לעולם בגוף הקרקע, אבל למינן הנחת נכריים סני ליה נקנין נכפי לנר דנכרסותיה
 קאי, כנכרסותיה סני ונכרסותיה סייא, סהטתן לחפרו רשות להנריך בחוך שלו חסילו לעשה הרי זה
 מניא, ואף אי אהריק קנה קרקע כ"א חילא, מכל מקום חילא למימר לפובר כ"ל שאינו קורא,
 כיון דהרבה ציבול חין זה קרוי אדמה אשר נתת לי, כיון שאינו כ"א לזמן קצוב, דגם ל"ל
 דפובר ק"פ לאו כקנינין מיני ע"כ מודה סהלוקס יכול להקדישו ולמוכרו כ"א סהא נרשחו כמבואר
 נקרא ואס שדה מתקחו יקדים וגוי, וכיון שיכול להקדישו ולמוכרו ע"כ מקרי שלו (דחין אדם
 מקדים דבר שאינו שלו) ומכל מקום חין זה מועיל לר"ל למינן נקריאה, כיון דהרבה ציבול ואין
 זה נתייב עולמית, ולכן גם סנכניס והרש"י וסנכניס דפובר חקונה קרקע לזמן קצוב חית ליה
 רשות צימ לננות ולהרוס ומכל מקום סברי כ"ל דק"פ לאו כקנינין ומניא וחינו קורא הכי נראה
 לי פירושו דירושלמי, אמנם אדוני חצי זקני ז"ל סרצ צעל קרנן עדה סלך נהך דירושלמי דך
 אחרת, כי לפניו סיה סגבאח צקיומא דר' חילא ועצ לאחחרו צעני"ו כרצ עמנה לתוך סני"ל,
 לכן פירש בסתך, ח"ל ר' יעקב בן אסא חילא חך פלגתח דר' חילא ור' חנא צימ לפנייהן ולא
 ידע דפליגי בפלגתח דר"י ור"ל, דר"י דאחר מניא וקורא סובר דקנה קרקע דכל שאין לו קרקע
 חינו מניא, ור"ל סובר דלא קנה קרקע לפיכך חינו מניא וקורא, על זה אחר ר' לעזר הכל
 מודים ר"י ור"ל דמניא, דהא חסילו נקונה סחי חילנות דלא קנה קרקע חן דמניא, חלא נקריאה
 פליגי, ר"י אומר קורא שיכול לומר האדמה אשר נתת לי דק"פ כקנינין, ור"ל אחר ק"פ לאו
 כקנינין אבל לכ"ע לא קנה קרקע לחפור זה בורות לפי שהיא חרחה ציבול צעין, עכ"ל. והניא
 שם דברי הרשב"א צחי לגטיין שעהתקתי למעלה, וכתב עליו, וקשה חין מייתי רשביא רחיה לספור
 דהא מתקנין לכולי עלמא חקונה שדה ציבול חפור לחפור זה בורות, ע"כ ע"ש. ונתחילת כ"ת
 סיה נעלם מעינין דרשב"א לא גרם צירושלמי צעניו כ"א צענין, ולגרסתו יסתנה הפירוש צירושלמי
 וכמיש והוא מוסכם מאל לדבריו, וכן פירוש אדוני חצי זקני צולא ידע דעור חינו פליגין וכו',
 נראה דחוק, גם לשון עורד חינו מבואר סיטב, ומיש דהא חסילו נקונה סחי חילנות דלא קנה
 קרקע חן דמניא, הוא תמוז דהא מבואר (צ"ב ס"א) דנשתי חילנות מנפקין לרנבן אי קנה קרקע
 לכן מניא מתסק: (ב) טה נאכל וגו'. ככל סניים התבואה המדשה נאכלת בשנה שלאחריה, ואס
 כן תבואת השנה הששית שנקלרת ניסין ובסיון הוא מאלל לשנה השביעית, ולמה יאמרו מה נאכל
 בשנה השביעית, יאמרו מה נאכל בשנה השמינית? כי בשביעית חין זרע ואין קליה, ולכן אחר
 רמז"ן שלשון התקרא מפורם, וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, כלומר מה נאכל בשמינית;
 ואין הדעת טוה בשירובי לשון המקראות; והרצ"ח מוסר בשנה השביעית עם סן לא חרע, והוא
 מתנגד לגיטה. ור"ל כי בצ"ח ששמש סחי הורחות, חוך הזמן, ואחר סוף, כמו (ס"א ח"א) צבור
 שלשת ימים ותרגומם סוף תלחא יומין, ואמר אחריו ויהי ציום השלישי יום הולדת יום ששנה,
 דפי' ע"כ אחר יום השלישי, וכן סיו נכונים לשלשת ימים (יתרו י"ט), סהא לסוף ג' ימים והוא
 יום הרביעי (ע"ש רש"י), ואמר אחריו ויהי ציום השלישי דפי' ע"כ אחר יום השלישי, ואמר
 צמטסרים וכן האסיף בלאת השנה, סצ"ח תורה על כלות השנה, כי חג הסוכות הוא צמיסקא דשחא,
 וכן תקצר צעינה טונה חות צי"ח של צעינה הוא ע"כ על זמן שלאחריו, וכן בתפעה לסודם
 (אמור), דהצי"ח תורה על כלות יום השמיני, וכן בצרענה עשר יום לדתם צברת חאלכו מלח
 (צ"א י"ט), צי"ח בצרענה עשר הוא צכלות, כי צליל חמשה עשר הוא זמן חילת מלח, ויהיה
 אס כן בשנה השביעית כאן גם כן צי"ח דלאחר זמן, ופירש מה נאכל אחר השנה השביעית (מלך
 חגלויך

אזנרף דעם זינגענען יארבען). אמנם עס נעמט אסר אז עס איז אפגעהן, אז ציט טוך און, והחזן שנתוך הסנה השטית מהיה הנכה להספקת מחון על שלם שנים, ועמ"ש (כ"י חנה) ענה הפליטות: ובי תאמרו וגו' וצויתו וגו'. מעה סתעס נמלה ותימי אינו מלרע מוצר שאיין אינו המסכת הפנר לעתיד, אבל הוא ענר צו"ו הסנר, לפי"ו מלה ובי אינו מלה התנאי (וענן) אבל הוא מלה האלה והתימה כמו ובי ימלא אים את ארצו וסלפו (ע"פ כ"ד) שטעמו הימלא, וכן נאן התאמרו, כלומר התוכלו לאמור מה נאכל הלא בעיניכם רחמים כי הקדמתי לזאת את הנכה. (שעמתי): (כ"א) לשלש השנים. המפרשים יתרו לזוא אל יבשת צהר דבר זה, כי נבחה אין כאן רק שתי שנים שניעית ופניית, מפג הסכות של שניעית עהו עת האסיף לתנולת הסנה הפניעית, לתנולת הסנה השטית עד פג הסכות של תשיעית עהו עת האסיף לתנולת הסנה הפניעית, פכדיי רמב"ן ור"ז, ולא הניעתי למה ישפנו רק האכילה הממנית דהיינו אכילת האדם מתנולת הסנה השטית, ולא ישפנו גם האכילה הסנונית, דהיינו מה עיט נתנולת השטית די והוא לרוע המנה ענה הפניעית, הגרמה אכילת אדם כל הסנה השניעית, כי אם לא היה נדינו מתנולת השטית כדי הרעיה ענה הפניעית, מה היינו אוכלים ענה השניעית, אם אין זרע אין קליד ואין אסיף; והנה לפירוש המפרשים לזון המקדש מיותר, והוא מ"ש. חרעם את הסנה הפניעית ואכלתם מן התנולת ימן עד הסנה השניעית עד זוא תנולתה תאכלו ימן. לפירוש המזון זוא, כשתרעו עמניית יהיה צידם אכילת הימן גם זמן אסיפת התנולת ענה השניעית יאכלו ימן, זה רק למותר אים יאכלו ימן באסיפה מכשי"כ שזרעיה המוקדמת יאכלו עמו, ולדברינו הרעיה עמניית לזוך השניעית הוא עיקר הנכה ועליה יאמר חרעם וגו' ואכלתם, ועממו עייה צידם ענה הפניעית כדי זרעיה לזוך השניעית, וכדי לזוך אכילה זו מעט הרעיה עד האסיפה, וענן הנכה הוא מוספת מרובה מכדי לזוך, האכילה הממנית הוא לזוך העיקרי זמנו, והמופת לזון הבא הנקרא אכילה סנונית היא עלם הנכה, ועלי יאמר. ותימי את נכתי לפלם השנים. ידע האכילה הממנית ענשתי שנים, והאכילה הסנונית ענשתי שליטתי; גם אספר לומר כי לזון לפלם השנים אינו מוסר יקודי רק מוסר קודי, כמו היו נכונים לשלפת ימים (יתרו) עפי"ו ליום שליטי, כן לפלם השנים פי"ו למה שליטתי, כי עיקר הנכה הוא האכילה הסנונית ענשתי השליטתי, כי האכילה הממנית ענשתי שנים השניעית והשניעית, אינו כל כך מן הנכה, ענכל ענה וסנה אכרן תולת תנולת כדי לזוך שתי שנים, האכילה הממנית ענשתי הנאה, והאכילה הסנונית ענשתי שלאחריו, ח"כ האכילה הממנית ענשתי השניעית אין זה מן הנכה כלל, כי היא עמקום האכילה הסנונית ענשתי אחרת; ומלאתי לרבותי (כ"ה י"ג), נאמרו ועשת את התנולת לשלם השנים אל תקרא לשלם אלא לשליט, ע"ש: (כ"ב) מן התנולת ימן. לא אמר ימן ענה על התנולת, גם לא נמלה ה"ח הידעיה ענשתי התינה אכילת חזר המתאר, כי אין מלה ימן מוסר על התנולת, גם התנולת כמו שהיא אינה נאכלת, אין מסר מלה למס הנתאר, ועממו מן התנולת השטית תאכלו למס ימן, ודברי רש"ע זוא פתומים: (כ"ג) לא תמכר רצמיות. למכירה פסוקה עולמית (רש"י) ולרבותינו בתלמוד ירושלמי (מובא בר"ש פי"ו דמזוי מ"ט) נכלל זוא גם האזרה מלמכור לזון קלוב קרקע למי שברשותו נקעטת מנולת התלוית בקרקע, המדמות ועשירות, לפי"ו יהיו לנתיחות מענין מצעד לנמתך (עיר העירים ד' ח') שפירש רש"י למתך, דבר המלמס את השער של יפריחו לחזן, ולמנוס הדבר הוא שמקמלם ומקטינים אותו לצלי התפטר כענעו (בעשראנקען) וכן אדם המקחן וממעט צהולאחי כאמר עליו מחסוק נמנוס (איינגעשראנקט, איינגעשלאגט) וכן למנו צבור חיי (איכה ג' כ"ג) הוא לרש"י מענין למנוס, ור"ל שניהו מושלך צבור היו מעעטים ומלמנמים עליו המדמות הנלכים למי אדם (בעשראנקען דען לענעם בעדאק), ומזה הונס לדעתי שם לים על התענית, כי צוים התענית, למסרן שליטתי הבאים ממחלב ומסקה, מתלמנמים ומתכוונים האיברים הפנימיים מן הכמות שהיו להם קודם, כי הליטות הם ממלחים את האיברים ומחמים אותם שעות, ובהסתלקותם עד שאין אכר ממולת מלימיותיו, הוא ממילא נקמט נכוון ומלמלם ימד, וכן המוכר קרקע למי שאינו מנוס על המנוס התלוית בקרקע, הוא ממלמס ומחסר צהולאת המיוצות המועלת על הקרקע מלד דה — והנה פלוגתא דתנאי היא אם יש קנין לא"י צארץ ישראל להפקיע מן המעשרות אי לא, דזיענדי, על כל שנים כולי עלמא מודו דלכתחלה אסוריה הנכירה המתקעת, ואם לא הינה כונת המקרא רק על המכירה לתלויתן הי ליה למימר לא רותר לעולם, וכדי לכלול גם מכירה המתקעת לזון מה מיוצי קרקע אמר לנתיחות, ומתלקתם צדאור מלות לא תמכר, אם הוא שליט הרטון לזב (זלל יכע עשרקייט ועודען) או הוא שליט היכולת (קאן יכע עשרקייט ועודען) דנשלילת היכולת לא וואי המכירה דזיענדי לאסקויען מיוצי הקרקע ואכנאה תנולת קרקע או לרשות ישראל מייג לעשר ואם אינו אלא שליט הרטון, ענער ומכר אהני ליה מעעיו לאסעורי מנעשרותי אף כשהתנולת

כשהתנזרה תנא אחר כך ליד ישראל: (בש) ימים. שנה שלמה קרויה ימים (רש"י), נראה לי
 טעם הנחת שם ימים על שנה שלמה, למה שנבחר (ר"ם בראשית) שפיקר יסוד שם יום הא
 שחי אבותיה הם, שהוראתו על כמות רב המספר (מענגע), כמו אז המון גוים, ואין לך מספר
 היותר עולם ציננים רק הכנסת בגדר שנה כי ימים שהם יותר משפ"ה הם נחשבים לפרטים שאחר
 כלל השנה: (ל) אשר לא חומה. לו קרינו, ואח"כ חף על פי שאין לו עכשיו הואיל והיתה לו
 קודם לכן (רש"י); דע שהענין ברוב קרי וכתיב שנמקרא להורות שיש כאן הכרעה, אם משני
 שמות כמו כהקיר ציר ימימי (ירמיה ו'), שהוא מורכב מן צור וצחר כי פתחות הצי"ת ותיקת
 הירד מפלים מסרון האל"ף של צחר, והוא על משקל שית, שמייר ושית מלשון שזה כמו אם
 שאו ערים, והאלפנה תשאה שוממה, שניקוד שיד משלים מסרון אל"ף של שאה, אך להראות
 ששם ציר מורכב מן צחר ויש להלה, או הרכבה מייסוד ורבים, ויפול על תוארו, וישלך מידו את הלוותה;
 משני גופים כמו ויש להלה, או הרכבה מייסוד ורבים, ויפול על תוארו, וישלך מידו את הלוותה;
 או הרכבה משני זמנים, כמו והיו תולדותיו הימה (יהושע י"ט), עמיד במקום עבר או צינני
 והיו; ויש הרכבה משני ציננים כמו הילא אחר, תלונו עלינו מן הקל והכבד; ונמלאו הרכבות
 כאלה במלות שלמות שאין בהם קרי וכתיב, אם הרכבת ז' שמות כמו, לפלמוני המדבר, דהיינו
 פלוני אלמוני; הרכבת שתי מלות, צמיים עדנה (קבלת ד'), ענינו עד הנה; הרכבת שני גופים
 ליסתמה במקלות, וישנה הפדות; הרכבת שני זמנים, כי אחת יאהבני אישי, הצדל יצדילני מן
 עבר ועמיד; הרכבת ז' ציננים הכנס את הנגע מהתפעל והופעל, והפחית בשפתין (משלי כ"ד);
 וכן כאן הרכבה מומליות והעדר, דהיינו אין לו ויש לו, ור"ל שאין לו עכשיו והיה לו קודם
 לכן, ותרגום אשר לו חומה (דיא עהעמאלם איינע מויער געהאפט), (רש"י), עמים צבאלם
 ציאללמו כקש: (לא) ובתי החצרים. לרבותיו (צת"ב ובערכין ל"ב) מקום שיש בו לכל הפחות
 שלש חדרות שצבל אחד ואחד מהם שני צתים דהו צדכי עיר, או יש לחלק בו צין יש לו
 חומה לאין לו חומה. אבל כשאין בו כ"א שני חדרות של שני שני צתים, שאין בהם כדי עיר,
 או אפילו הוא מוקף חומה דינו כצתי חצרים. (עיין בקרבן אהרן) ואין תימה לקרוא שם עיר
 למקום שאין בו רק שלש חדרות של שני שני צתים, דצקין נאמר ויהי צונה עיר, אף שלא היה
 רק לו ולאשתו ולצניו: (לג) בית ועיר אחתו. פירש"י אותו מנכר של בית או של עיר, וכן
 צדור הקדוש כתב רש"י אם יקנה איש בית או עיר מהם. ולא ידעתי איך משכחת לה שיהיה
 לכן לוי אחד כל הערי' לאחזה, שיהיה צדור למכור, הלא מ"ש עירות שניתנו ללויים נתמלקו
 לכו"צ חלף לויים שהיו צאי הארץ. ויגיע לכל אחד מן העירות קרוב למשע ממות לויים, ואם
 לוי אחד קנה את העיר מכל שאר חושבי העיר, הנה הוא לו שדה מקנה לא שדה אחרת שיהיה
 ירשה לו מאבותיו, והם הלויים חושבי העיר כלה הם מכרו לישראל, זה הוא מליאות רחוקה
 מאד, וממילתא דלא שכיחא לא קומיירי קרא. ולולי פירש"י הייתי אומר שאין הקרא מדבר כלל
 ממערכת עיר רק ממערכת בית אשר צעיר, ואין אות וי"ו צמלת ועיר וי"ו המחלקת, כ"א וי"ו
 המשמשת במקום מלת של, שהוא אחת מהוראות הי"ו (כמ"ש בצמור כ"ב ח') וטעם מנכר בית
 ועיר אחרת, בית של עיר אחרת, ומה שכחז וערי הלויים צתי ערי אחרת, הוא צדק כלל
 שאחריו הפרט, כלומר ערי הלויים כגון צתי ערי אחרת: היא אחרת. לפי הכוונה הוא ליה
 למימר הוא צלשון זכר, הכנוי על הצתים כמו אחרת עולם הוא להם שהכנוי שז אל השדה, וכן
 המנהג ברוב, וכאן מלת היא שז על אחרת לא אל צתי, לפי הכוונה (רש"י צ"ח) וטעם שני
 זה נראה לי כי כוונת המקרא להודיע טעם הצדל צתי ערי הלויים מערי כל העם, אלה הם לא
 יגאלו הצית תוך שנה ראשונה ישאר לחלוטין ציד הלוותה, ואלה יגאלו לעולם, על זה אמר כי
 כמות צתי ערי הלויים מעטים מאל צעך צתי ערי כל ישראל, לאלה היה להם חוץ מן הצתים
 כלה מרווחת מאד, ולא להם שלא היתה שום נחלה צקרב הארץ רק צתי עיריות מ"ש, והם
 מנומנמים מאל צזה, לכן מהראוי להקל עליהם בהחזרת צתיהם לעולם, לכן הסב מלת היא על
 אחרת, להורות על חולשת אחרת ומעוטם צכמות, כי לשון נקבה יורה על החולשה והקטנות,
 הפך לשון זכר הנאמר לנקבה, עמד פתח האהל (שופטים ד') להורות על כח הזריות;
 (לד) ושרה סגרש וגו' לא ימכר. ערש"י מרצותינו צתורת כהנים, וכלצ"ב פי' אין הרעון צזה
 שלא ימכר כלל, כי כבר ציאר כי גם צתיהם יש להם רשות למכור, אלא שיש לנחיתם גאולת עולם;
 אומנם הרעון צו שלא ישנו אותו לעשות שדה מגרש או הפך או מגרש עיר או הפך, והואיל לזה
 הענין שם ומכירה, לפי שבמכירה ישתנה רשות צעל הקנין וישוץ אל צעלים אחרים, ולזה התעלל
 שם מכירה להשתנות הקנין (עמ"ש צשופטים צלנד ומכריו על האצות), מן ההשתמשות לחבלית
 אחת אל השתמשות חבלית אחרת, ונזה אמר אשר המנכר לעשות רע דלה לומר שנאשון שיהיה

מיוחד לעשיית הטוב בצמו האופן שהוא שב לעשות רע, כאלו ילא מרשות המנהיג הטוב אל רשות מנהיג רע, ומזה הענין השני נקרא צדק המקום מכירה, העשייה משרה מנרש או הפך, כי השתמשו בו לתכלית מקבצת אל התכלית אשר כוון בה, ולזה אמר. כי אחרת עולם היא ללויים, ולזה אין ראוי לשנות אותה ומענינו, כל אחד צדק האופן המשוער יאות להשתמש בו לעולם בלשון טלם, ואם ישמנה זה הסדר יפקיד היטוב שהוא ויבלבל ענינו, שאם ישמה ממנרש עיר או משרה מנרש לא יפקיד להם ולצדקתם ולכל חייטם, ואם יעשו הפך זה ימעטו ישוב המקום שהוא, וכבר הקפיד גאלה מקעי שישתמשו הלויים באלו המקומות בתכלית המכוון להם, ולא יעתיקום לתכלית אחרת, כי אמר שם והיו העדים להם לשנת ומנרשיהם יהיה לצדקתם ולרכושם ולכל חייטם, עכ"ד. ודבריו נכונים בעצמם ומקורם בערכין ל"ג ז', ע"ש. אמנם אין כאן מקומו, ולפירשיי שהוא מת"כ יחד ומכוון אל הענין המדובר בפרשה שכן לוי גואל לעולם: (לה) והחזקת בו גר ותושב. לפירות המפדסים המקרא הזה כולל שני לויים אחד כי ימוך אחיך והחזקת בו, והשני על הגר, גר ותושב ומי עמך, ולפירוש זה היה ראוי שיבא האמת תחת והחזקת בו, ועוד אם גר ותושב הוא נשאל המאמר, ומלת ומי עמך הנשוא, למה בוא גר ותושב דברגא חזירי, והיא משפטן צנוות וז"ק; אמנם למצ"ע שאמר יורד ויתחבב עמך (וכ"ה בתרגום אונקלוס לפי הנוסחא הקדמונית), אין הכוונ הזה כולל אלל לוי אחד, והוא. כי ימוך אחיך ומטה יד עמך, הוא התנאי אשר יסול בו הלוי, והחזקת בו גר ותושב ומי עמך, הוא הלוי, ומלת גר ותושב ענינו יהיה גר יהיה תושב (כי השמעת פעל היה רגילה מאל בלה"ק), כלומר יגר וישב, לכן בוא דברגא חזירי בהפסקה שחתה ממלת ומי, כי עמך שבסוף הפסוק מושב על שלשתן יגור עמך, ישב עמך, וימיה עמך, וכ"ד בעל הטעמים, ולכן שם גם כן האמת צמלת עמך קודם והחזקת (רש"ל): ותושב, אחירו גר תושב זה ארתי שקבל עליו שלא לעבוד ע"א עם שאר מלות בני נח, כ"ה דעת חכמים בפרק השוכר, וכ"פ הרמב"ם (בפ"ד מאיכורי ציאה), ונקרא שמו תושב לפי שמוחר להשיבו בצדק ישראל, כמפורש בערכין בפרק המקדש, ורש"י שפירש שמקבל עליו שלא לעבוד עבודה אלילים, היא דעת ר"מ ולית הלכתא כוותי, ע"י דר"ל: (לז) בנשך ובמרבית. אי אשה מולא לא נשך בלא תרצית, ולא תרצית בלא נשך (לגזי הלוי הטוטנו הוא נשך, ולגזי המלוה המוקבלו הוא תרצית), ולא חלקן הכתוב אלל לעבוד עליו צבני לאוין, וקרי ציה הכי. את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית, בנשך ובמרבית לא תתן חלקך (ר"פ אחירו נשך). ושינה הכתוב בלשונו לכחוב לאו אחד בלשון אחד, ולאו אחר בלשון אחר, כי כן דרך המקרא לכחוב לשון מטונה שהוא נאה יותר (תוס' ע"ס), והסתכל כי יש במקרא זה שתי דלות שוות בתשע חנועות, ומה יש אף נעים צדק לוותר, כי בנשך שבסוף דלת הראשונה ישמש גם לפנים להסתכל דלת שניה, וכן ובמרבית שנתחלת דלת שניה ישמש גם לאחור לסוף דלת ראשונה, להשוות הדלות. ומה נואלו אלה המגוממים על אונס ז"ל צדק. קרי ציה הכי, אלל דרך זה סלולה ונעימה דרכי השיר, ורובא גם צמאמרי המלות, והוכרתי קלת מהם (באמור כ"ג י"א, הם יאלכו בלחמו), ודעתתי לדבר מענין זה צדקת צמאמר מיוחד (בפרשת וילך, בכתבו לכם את השירה האחת, אם ישיני המטיה כל ית': (מ) ויצא מעפרך הוא וברו. ומאן טרבו חייב צמונות צניו (רש"י מרצותיו בתלמוד ובספרא) לפי דעתם פירושו דקרא וילא תהמיזב שהיה לו עליך עמך, שכבר דרשו יהיה עמך צמאלל ובגשתה וכו' ועל זה אמר וילא מעמך הוא ובניו, שחייב צמונות צניו, ומאן ילא לרצותיו לדרוש גם קרא (דמשפטים כ"א ג') וילאה אשתו עמו, למיינו צמונות אשת עבדו, עם דשם לא אדברו צמונות כלל (כן כתב בקרבן אהרן בפירושו לספרא, וע"ש). ועיין מה שכתב שם בצמפטים: ושב אל משפחתו. למשפחתו הוא שב ואינו שב לשכרה שהיה צו הוא או אצותיו, כ"ד ר"י (צמכות י"ג) דהילכתא כותיה; ורש"י שכתב אל אחות אצותיו אל כבוד אצותיו, היא דעת ר"מ ע"ס, ואין כן הלכה. (מ) והתנחלתם. החזיקו בהם לנחלה לנווד צניכם אהריכם, ולא יתכן לפרש, המילום לצניכם, שאם כן היה לו לכחוב והנחלתם (רש"י); אמנם אונקלוס יצ"ע בתרגומו ותמסקין יתרון, פי' ההתפעל ליואל, כמו וכל כלי עץ תחטאו (מעות ל"א כ'), שהוא לראציע יולא, וכן והחיותים לבט, כי הבגול הוא הפעול, וכן והתנחלתם את הארץ (שם ל"ג כ"ד), והרצה דוגמיה לזה (הוכרתיים בוישצ בויחנכלו אחרו), היואלים צבנין התפעל: לעולם בהם תעבדו. אין לך בהם אלל עבודה בלבד (צ"מ ע"ג) לעבודה נחתיו ולא לצדקה (בדה מ"י) ומאן שאין עבד כנעני יולא ציובל, (פ"ק דקדושתין): לעולם בהם תעבדו. והוא מ"ע והמשמר עבד כנעני שלו עובר צעטה זו ומי שהוא חגי עבד ומני צן חורין, כתב הכב צעורי אצן (ריש חגיגה) ליכא עשה זו. לכוין שהוא מליו צן חורין שעובד א"ע יום אחד. אם כן אין צו עשה לעולם צ"ח כיון דציומו הוא לעלמו ואין רשות רבו עליו, לכן אף בלל עבדות שלו אין צו מוסר עשה זו

כיון דלי אפטר לקיים צו לעולם בית, לכן כיסין את רבו לשחררו דבני לדיה ליכא עשה, וכה דבני הרשע'א צמי' לשנת צהא דלין אומרים לאדם טעא בעביל וכו', ולא זכימי להבין לפירש זה קופיא דהלמודא (גמין לית) צהסיא אמתא דהו קמעבדי צה איקורא דלמור אציי חי לאו דכל הנוסטר עובר בעשה הוה כייסין לשחררה, ומקשה ממעשה דמיה שפסח ומיה צה מורין דנאגו צה מנהג הפקר וכפו לשחררה, ומאי קפשיא דפאני החס שאין צה עשה זו, אשר כך הרלוני צהחוצה צנין עולם סי' י"ג שדינר מה: (נא) אם עוד רבות בשנים, אין ספק שלאחר ששהה העבד צנית אדוניו זמן, מהיה פעולתו יותר מעולה ממה שהיה צהחלת הכספו לעבוד, לכן אמר שאף על פי שיש זמן הרבה עד סוף זמן ממכרו ואין ספק שלא היה פעולתו על אותה הפלמות שהיה עמדה להיות אם היה שוהה כל הזמן, מכל מקום יגרע מדמי המכר כפי כסף מקנתו, כאלמר (ערכין ל', קדושין ח'), נחרצה כספו ממכר מקנתו; ולא מעט בשאר, נאזון משכר שני הפעולה הטובה שעבדו עורף על הראוי כפי משכנו המכר יגרע הרואי לפעולת השנים שעבדו, כאלמר שם נחמטע כספו כפי שניו (רע"ם), וכפירש הגר"א אם עוד רבות בשנים דהיינו שנהרצה ונעשה מחדש לפיין יסוד גאולתו ממכר מקנתו, פירש אין לריך למשוך אלא ממכר מקנתו, ולא נחמטע בשנים שאינו שוה עכשיו אלא מנה, כפי שנה ישיב את גאולתו, פירש אין לריך למזור אלא לפי השנים שהוא שוה עכשיו ולא כפי מה שתהן חמלה, עכ"ד. ודייקו רבותיט כן מללא כתיב רבות שנים, נשאר שנים, ולא ר צהשנים משמע שיש רצוי צגוסן של שנים או מיעוט צגוסן של שנים, ולזה אמרו נחרצה כספו דהיינו כאלו נחרצו השנים למלכת השני'ה נחרצה (עי' מדוסי הרשע'א לקדושין סט), ולכן אמר כאן ממכר מקנתו וכאן כפי שניו, עי' רל"ג:

כו (א) ואבן משבית, ת"א ואבן סגולה, כוונתו לפרש משבית לשון השתחיה אף שהשיין היא שמאלית, שרשו טכך צשיין ימנית, אשר תמנית ענינו השפלת הדבר, כמו ותמת הארך שכה, שהוא היקר מן ותעל תמנו, התגברות המנה נקראת עליה, והשפלתו שכן, וכן וישבו האים שהוא היקר מן התגברות ועליית האים, ולא ר התגברות הפח והתקומה תחת לארץ, כפי יקושים (ירמיה ה' כ"ו), כי מדרך העוקשים לשונם צמורד המקומות כמה שכתב היעלה פה מן האדמה, והנה השתחיה היא השפלת הקומה, ומה הבין לונקלס מלת משבית ותרגמו סגידא: (ג) אם בחקותי, ונכספרי פרצת ראה (פיסקא כ"ב), אלה החקים אלו המדרשות, וליא צקדושין (ל"ו) ונמדדש תנמווא (ר"ם שופטים), מניד דבריו ליעקב חקיו אלו מדרשות, ועדרשות היינו התורה שבעל פה שהם מדרשי מקראות, ומה שכתב רש"י (צרכות י"א), מדרש הוא כגון מכילתא ספרא ופארי, ונכספרא צחקותי (ס"ט ז' פ"ח) אלה החקים וגר אשר ליה ה' את משה צהר סיני, המוקים אלו מדרשות, מלמד שניתנה התורה הלוותיה ודקדוקיה ועירוביה על ידי משה מסיני, להבין דעת רבותינו לפרש לשון חקים על התורה שבעל פה, נראה לי כי תורת משה הכתובה היא נגלית ונכתבת, נגלית היא כפי כוונתה השפוטת כמו שהיא מתורגמת מן התרגומים ומגולתת ומעורבת השפוטתים, אמנם נכתבת היא מלבין אותה מן מכוונתה הראשונה השפוטת גם כוונתה הפנימית, שהיא צלמת הכונה האמתית לפי המכוון מתוך התורה ית', לדעת החכמה העליונה ית', ולהרעינו ענינים יקרים ומדעות נכבדות עליונות מאל הנמלכות צכוונת התורה, והיא התורה שבעל פה שהוא פירוש וביאור התורה ומלותיה על אמתות עומק עניניהם; ולמיה שחלית התורה שבעל פה היא הנקשה והשפוטת הדרישה והסקירה להבין עומק משפט מלת התורה על צריים, שפיר נוכל לקרות התורה שבעל פה צכללה צשם חקים כי שרש חיק ישמש גם כן על חופיות הדבר עומקו והסקירו (דאם איננעכע, דיא טיעפע, דאם היימליכע), כמו כלו כלימתי צשיק כלומר תוך הגוף, וכן כעם צשיק כלימס ינות רנה לומר צחובס צקדעס), וכן אל חיק הכרב (מ"א כ"ג), דהרגונו לגו רחיקא (פערטיעפונג, דעם וואגענעם), צשיק יושל הגורל, שוחד צשיק, שהוא כגוי להסתר והסנע (היימליך), וכן יורה שורש חקק על הדרישה והסקירה (ערלאפונג), כמו גדולים וקשי לז (שופטים ה'), שכלב שורש ותוקק להגיע אל חלית המסקר (עירוש ר"ם צ"ט), דומה לשרש צאר שירה על חלל העשוי צקרקע על ידי חפירת ומקיקת העפר מתורה (גרונע), כמו תורידס לצאר שסת, וירה גם על הפירוש והביאור הנעשה על ידי חפירת ומקיקת דבר מדבר, והולאתו אל ההצוננת (ערקלארען), כמו צאר את התורה, והמכוון אם כן צמלת צחקותי הסקירה והדרישה לעמוד על עומק כוונת מלותי; וכבר יאמרו מן המפרשים שיש תורה הוא לשון סקירה ועיון, מן הסתרים את הארץ, לתור את הארץ, והוא חלק העיון שנה הארך אל הסקירה והעיון, וכד"ז הבינו גם רבותינו לאוקמה סך, אם צחקותי חלבו, על חלבו תורה, כי אמרו צפארי אם צחקותי חלבו מלמד שהמקום מחוזה שיהיו ישראל עמלים בתורה